

Mevlâna Müzesi Kubbe-i Hadrâ'nın Kalem İşi Süslemeleri ve Yapılan Restorasyon Çalışmaları

Naci BAKIRCI*

ÖZ

Mevlâna'nın vefatından sonra 1274 yılında yaptırılmış olan türbesi; Selçuklular, Karamanoğulları, Osmanlılar ile Cumhuriyet döneminde onarımlar ve eklemeler görecük günümüze kadar gelmiştir. Bu onarımlar daha çok türbenin dış gövde ve külahında bulunan çinilerinde yapılmıştır. Türbenin içinde yer alan kalem işi süslemeler, 1499 yılında II. Beyazıt'ın saltanat yıllarında Halepli Nakkaş Abdurrahman'a yaptırılmıştır. 2018 yılında yapılan restorasyon sırasında açığa çıkartılan kitabeye göre kalem işleri yapımından 260 sene sonra Kayserili Nakkaş Derviş Osman tarafından tamir edilmiştir. Bu onarımda malakari tarzında yapılmış hat yazılı kuşaklar ile süslemelerin ana motifleri korunmuş, yazı kuşaklarının altında ve kenarlarında bulunan ince yapraklı bitkisel bezemelerin üzerleri düz renk mavi, sarı, kırmızı boyalara kapatılmıştır. Hatta süslemelerde ilk yapımından daha fazla altın varak kullanılarak düz renklerle altın varagın uyumu sağlanmıştır. Araştırmacılar 2018 yılı onarımında kitabesi bulunan Kayserili Nakkaş Derviş Osman'ın yapmış olduğu onarımı II. Beyazıt döneminde Halepli Nakkaş Abdurrahman'ın yapmış olduğu süslemeler olarak değerlendirmişlerdir. 2018 yılı restorasyon çalışmasında bulunan kitabe ile 1499 yılında yapılmış olan süslemelerinin 260 sene sonra onarım gördüğü anlaşılmıştır. Türbenin kalem işi süslemelerinde bu onarımdan sonra kayıtlara geçen veya bilinen başka bir onarım yapılmamıştır.

1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra Mevlâna Türbesi Konya Asarı Atika Müzesi olarak düzenlenmiştir. İlk Müze Müdürü Yusuf Akyurt 1933 tarihli raporunda türbenin kuzey doğu ayaklarında süslemeleri dökülen yerlere Konya'da nakkaş bulunmadığından altınları ezerek 2,5 metrelik bir alanda kendisinin dökülen nakışlara tamamlama yaptığını belirtmiştir. 1982 yılında Müze Müdürü Erdoğan Erol Manisa'da ikamet eden Buharalı Nakkaş Mustafa Baytal'a türbenin bozulan süslemelerini kısmen tamamlattır. Bu iki küçük müdahaleden başka süslemelerde bir onarım yapılmamıştır. 2000'li yıllardan sonra artan ziyaretçi ve türbe içerisindeki nem sorunundan kalem işlerinde hızlı bir bozulma süreci başlamıştır. 2018 yılında Hazırlattırılan röleve ve restorasyon projelerine göre Konya Ticaret Odası, Konya Sanayi Odası ve Konya Ticaret Borsası'nın sponsorluğunda türbenin kalem işi süslemelerinde restorasyon çalışmalarına başlanmış bir yıl içerisinde bu çalışmalar tamamlanmıştır.

2018 yılında yapılan restorasyon çalışmalarında 1759 yılında Kayserili Nakkaş Derviş Osman tarafından yapılmış olan kalem işi süslemeler rasपालarak kaldırılmıştır. Bu rasपालama sonucu 1499 yılında Halepli Abdurrahman tarafından yapılmış olan kalem işi süslemeler yer yer enjeksiyon yoluyla sağlamlaştırılmış, kaybolan kontur ve ince bezemeleri tamamlanarak aslına uygun şekilde Nakkaş Semih İrteş tarafından restorasyon gerçekleştirilmiştir. Rasपालama sonucu fil ayaklarının başlık kısımlarında altı adet minyatür tekniğinde hazırlanmış resimler açığa çıkartılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mevlâna'nın Türbesi, Kalem işi, II. Beyazıt, Halepli Abdurrahman, Derviş Osman

Mevlâna Museum Kubbe-i Hadrâ'n Pen Decoration and Restoration Works

ABSTRACT

The tomb was built in 1274 after the death of Mevlana; Seljuks, Karamanoğulları, Ottomans and the Republic anperiod has seen the repairs and additions until today. These repairs were made mostly on the tiles located on the outer body and cone of the tomb. The pencil decorations in the tomb, II. It was built by Nakkaş Abdurrahman of Aleppo during thereign of Beyazıt. According tothe in scription uncoveredduring the restoration in 2018, Nakkaş from Kayseri was repaired by Derviş Osman 260 years after the pencil works. In this repair, calligraphicbelts made in thestyle of malakari and the main motifs of the ornaments were preserved, and the thin leafy floral decorations found under the edges of the belts were covered with solid blue, yellow and red paints. In fact, moregold leaf was used in the decorations than the first construction, and the harmony of the plain with the gold colors was ensured. Researchers in 2018 repair of the inscription in Kayseri Nakkaş Derviş Osman's repair II. They were considered as decorations made by Nakkaş Abdurrahman from Aleppo during the Beyazıt period. In 2018, the XV. Century decorations were repaired after 260 years. No other repairs know not known after this repair have been made in the ornaments of the tomb.

After the closure of the dervish lodges and lodges in 1925, Mevlana Mausoleum was organized as Konya Asar-ı Atika Museum. The first Director of the Museum, Yusuf Akyurt, in his 1933 report stated that he didn't have any decorations in Konya where the decorations were spilled on the northeast endfeet of the tomb. In 1982, Museum Director Erdoğan Erol completed the deteriorated decorations of the tomb for Nakkaş Mustafa Baytal, residing in Manisa. Apart from the set minor interventions, no repairs were made to the ornaments. After the increasing visitors and humidity problem after 2000s, a rapid deterioration process started in the pen works of the tomb. After the relay and restoration projects prepared in 2018, under the sponsor ship of Konya

* Dr., Müze Müdürlüğü, orcid no: 0000-0002-7237-2255, nacibakirci@hotmail.com
Makalenin Gönderim Tarihi: 29.11.2019; Makalenin Kabul Tarihi: 12.12.2019

Chamber of Commerce, Konya Chamber of Industry and Konya Commodity Exchange, restoration works of pencil decorations of the tomb were completed with in one year.

In the restoration Works carried out in 2018, pencil decorations made by Nakkaş Derviş Osman from Kayseri in 1759 were removed by scraping. As a result of this blasting, the pen-made or naments made by Abdurrahman of Aleppo in 1499 were strengthened by injection from time to time, the lost contour and fine decorations were completed and there storation was performed by Nakkaş Semih İrtes in accordance with the original. As a result of the blasting, six miniature techniques of the elephant legs were revealed.

Keywords: Mausoleum of Mevlana, Penwork, II. Beyazıt, Abdurrahman from Aleppo, Derviş Osman

Giriş

Gönül dünyamızın mimarlarından büyük düşünür ve mutasavvıf Hz. Mevlâna 17 Aralık 1273 yılında vefat etmiştir (Eflaki, 1964; 63 ve Gölpinarlı, 1985; 128). Mezarının üzerine yaptırılan türbesinin yapım kitabesi bulunmamaktadır (Res.1). Araştırmacılar türbenin yapımına 1274 yılı baharında başlanıp kış mevsiminden önce bitirilmiş olabileceğini düşünmektedir (Karamağaralı, 1964-65; 38). Şahabettin Uzlu türbenin yapımına 17 Aralık 1273 tarihinden iki ay sonra başladığını ve on ayda tamamlandığını kayıtlara göre iddia etmektedir (Uzlu, 1964; 42). Günümüzde Mevlâna'nın babası Sultan'ül Ulema Bahaüddin Veled'in mezarı üzerinde bulunan, aslında Mevlâna için yaptırılmış ahşap sanduka ile müzenin ilk vakıf eserlerinden ahşap rahlenin 1274 tarihli olması da türbenin 1274 yılında tamamlanmış olabileceğini güçlendirmektedir (Res.2). Yapımı bitmeyen bir türbeye konulmak üzere ahşap sanduka ile Mesnevi okunması için bir rahlenin vakfedilmiş olması zayıf ihtimaldir.

Türbenin ilk yapımı hakkındaki bilgileri Ahmet Eflaki'den öğreniyoruz. Türbenin yapılmasına Alameddin Kayser ile Muineddin Pervane ve hanımı Gürcü Hatun talip olmuşlar (Eflaki, 1964; 243). Eflaki; eserinde bu konuda geçen hikâyeleri anlatarak çok geniş bilgi vermiştir (Eflaki, 1964; 63). Yapımından sonra pek çok onarım ve tamirat gören türbenin, Selçuklular zamanında inşa edilen ilk yapımından kalan kısımları tam olarak bilinmemekle birlikte, türbe üzerinde geniş çalışmalar yapan Haluk Karamağaralı'nın tespitleri, daha sonra türbe üzerinde çalışan diğer araştırmacılar tarafından büyük kabul görmüştür. Karamağaralı; "türbenin tavanını oluşturan yıldız biçimli tonoz ile üzerinde yer alan kubbenin günümüzdeki çini kaplı külaha göre çok aşağıda kaldığını bu durumda yıldız tonozlu üst örtü ile kubbenin, kubbeyi taşıyan ayakların ve kemerlerin ilk yapımından kaldığını, kubbeyi çevreleyen çini kaplı külahın ise sonradan yapılmış olduğunu ifade etmiştir (Karamağaralı, 1964-65; 39). Karamağaralı ayrıca türbenin güney duvarının büyük oranda orijinal olduğunu, eyvan tipi türbenin iki yan duvarlarının sonradan açılarak kemerlerde yer alan üç adet ahşap gerginin kubbeyi taşımak için konulmuş olabileceğini belirtmiştir (Karamağaralı, 1964-1965; 40). Türbenin dış örtüsünü oluşturan çinilerle kaplı dilimli gövdesinin Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey'in Gördes Kalesi'ni aldıktan sonra 1396-1398 yılları arasında yaptırdığını Şikari'den öğreniyoruz (Şikari, 1956; 106). Türbe üzerinde yayın yapan araştırmacılar, dilimli örtünün Karamanoğulları zamanında başka yapılarda da kullanıldığını belirterek Kubbe-i Hadra'nın dilimli gövdesi ile külahının da Karamanoğulları döneminde yapılmış olduğunu ifade ederler (Uzlu, 1964; 79; Karamağaralı, 1964-1965; 41). Karaman'da ki Alâeddin Ali Bey Türbesi ile Akşehir'de ki Seyyit Mahmut Hayrani Türbesi dilimli gövdeli biçimde Karamanoğulları döneminde yapılmıştır. Mevlâna Türbesi'ndeki dilimli gövdenin de Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey tarafından yaptırılmış olduğu düşüncesini kuvvetlendirmektedir. Osmanlılar zamanında pek çok onarım gören türbenin dış kaplama çinileri birkaç kez yenilenmiştir (İzzet, 1952; 577). Türbe müzeye dönüştürüldükten sonra kötü durumda olan çinileri 1955 ve 1965 yılında Kütahya Çini Fabrikası'nda üretilen çinilerle değiştirilmiştir (Müze, 1934) (Res.3). Son yıllarda bu çinilerde dökülmeler başlamıştır. Çinilerin yeniden yaptırılması için Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından bir Bilim Kurulu oluşturulmuş, akademisyenlerin katkılarıyla nasıl bir çini üretiminin yaptırılacağı belirlenmiştir. Belirlenen çinilerin üretimine 2020 yılında başlanması, aynı yıl içinde türbenin dış gövdesi ve külahının çinilerle kaplanması planlanmıştır.

1. Kalem İşi Süslemeleri

Makalemizin ana konusu olan türbenin iç kısmındaki kalem işi süslemelerin türbenin ilk yapımından mı olduğu tartışma konusu olmuştur. Türbenin güney duvarında yer alan iki satırlık kitabeye göre Osmanlılar zamanında yapılmış olan kalem işleri, türbenin ilk süslemeleri mi yoksa Selçuklulardan kalan kalem işlerinin onarımı mı olduğu farklı yorumlanmıştır. Şahabettin Uzlu "Dâhili mimaride Abdülvahit ile Bedrettin

Yavaş birlikte çalışmışlardır. Muhtelif direkler ve kubbe içi en güzel Türk dekorlarıyla süslüdür. Selçukiler aynı tipleri mütenevvi malzeme üzerine tatbik etmişler” düşüncesiyle kalem işi süslemelerin Selçuklular zamanında yapılmış olduğunu kabul etmektedir (Uzluk, 1946: 43). Mehmet Önder de kaynak göstermeden Türbeyi Tebrizli Bedreddin adlı bir Selçuklu mimarı inşa etmiş, iç dekorunu da Selim oğlu Abdülvahid'in tamamlamış olduğunu belirterek kalem işi süslemelerin Selçuklular zamanında yapılmış olduğunu yazmıştır (Önder, 1958; 14). Ancak hiçbir yazılı belgede Selim oğlu Abdülvahid'in türbenin kalem işi süslemelerini yaptığına dair bir kayıt bulunamamıştır. Selim oğlu Abdülvahid'in ismini yalnızca Mevlâna için 1274 yılında yapılmış olan ahşap sandukanın kitabesinde görülür (Bakırcı, 2007; 59). Türbe içinde Mevlâna'nın mezarı üzerine konulmuş olan ahşap sandukanın bu sanatçı tarafından yapılmış olması, türbenin de kalem işi süslemelerini yapmış olduğunu göstermez. Karamağaralı türbenin yüksek bir maliyetle yapılmış olduğundan ve Eflaki'nin yapımından itibaren Yeşil Türbe olarak belirtmesinden dolayı iç kısımların tamamen çini ile kaplanmış olabileceğini belirtmiştir (Karamağaralı, 1964-1965; 41).

Türbenin mevcut kalem işi süslemelerinin Osmanlı Padişahı II. Beyazıt (1481-1512) yılları arasında yapılmış olduğunu güney duvarda yer alan kitabeden öğreniyoruz (Res.4). Celi sülüs hat ile yazılmış olan kitabede “Yeşil kubbe, Mehmet Han'ın oğlu kendisinden yardım istenen Tanrı tarafından saltanatı teyid edilen Sultan Beyazıt'ın hükümdarlığı zamanında zayıf kulu Halepli Mevlevi Mehmet oğlu Abdurrahman'ın elleriyle nakşedilmiş” yazılıdır (Konyalı, 1964; 644). Hasan Özönder bazı tarihi hadiselerden yola çıkarak bu onarımın 1499 tarihinde yapılmış olacağını belirtir (Özönder,1987; 18). Kitabenin son iki beyitlik kısmı, tarihi bilinmeyen bir depremde yok olmuş ve bu alan kahverengi renk boya ile boyanmıştır (Konyalı, 1964; 644). Yusuf Akyurt: “Nakkaş Abdurrahman'ın Halep Mevlevihanesi dervişlerinden olduğu nazım ve nesirde, hattatlık ve nakkaşlıkta geniş malumatı olması sebebiyle o vakit Postnişin olan Hüsrev Çelebi tarafından Halep'ten Konya ya getirtilerek Yeşil Kubbe'nin nakışlarını tamir ettirdiği, babasının ve annesinin Maraşlı olup Halep'te doğduğu bunun için El Halebi mahlasını aldığı” belirtmiştir (Akyurt, 1933; 33). 1499 yılında yapılmış olan kalem işi süslemeleri incelendiği zaman; kısmi onarımlar gördüğü, ana süsleme unsurları korunarak dönemin anlayışına göre bazı ilavelerde bulunduğu görülmektedir. Uzluk, 18.yüzyılda Nakkaş Dede isimli bir sanatkârın Karapınar Vakfı'ndan 300 kuruş aylık verilerek çalıştırıldığını tespit etmiştir (Uzluk, 1946; 140). Yusuf Küçükdağ yayınladığı tamir defterinde; 1835 yılında İstanbul'dan Nakkaş Ali ile Kayseri'den üç nakkaşın türbe inşaatında çalışmış olduklarını belirtir (Küçükdağ, 1996; 182).

Mevlâna Dergâhı'nda kalem işi süslemelerle alakalı ikinci kitabe, mescidin güney duvarında olup Mahbup Efendi tarafından yapılan tezyinata aittir. Mahbup Efendi; Tilaved Odası, Huzur-u Pîr, Semahane, Mescit, Matbah-ı Şerif, Derviş Hücreleri, Meydan-ı Şerif Odası, Çelebi Konağı ve Fatma Hatun Türbesi'nde kalem işi süslemeler yapmıştır.

Türbenin güney duvarı, kubbe örtüsü, kemerlerin iç yüzleri, kemer alınlıkları, fil ayaklarının açıkta kalan kısımları kalem işleriyle süslenmiştir. Kalem işi süslemelerde; Karatay Medresesi, Sahip Ata Cami ve İnce Minareli Medrese'nin taç kapılarında bulunan yazı kuşaklarına benzer biçimde Celi Sülüs hatla yazılmış Besmele, Ayetel Kürsi yazıları, geometrik şekiller ve bitkisel motifler birlikte ele alınmıştır (Res.5).

2. Restorasyon Çalışmaları

2.1. Birinci Restorasyon Çalışması

Mevlâna Dergâhı; 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra 1926 yılında Konya Asar-ı Atika Müzesi'ne dönüştürülmüştür (Akyurt, 1930; 7). Cumhuriyet Dönemi'nde türbenin kalem işi süslemelerinde yapılmış olan restorasyonlarda yapılan ilk onarımı müzenin kurucu müdürü Yusuf Akyurt'un Konya Asar-ı Atika Müzesi 1926-1934 senelerini anlatan umumi raporundan öğreniyoruz (Müze, 1926-1934). Bu rapor yayınlanmamış olup türbenin Cumhuriyet Dönemi'nde ilk onarımının nasıl yapıldığını açıklığa kavuşturamamıştır. Akyurt: “Kubbenin dâhili ihram murabbai şeklinde olup bu ihramın iç sath ile muttasıl bulunduğu mevkiin duvarları ve kubbenin istinat ettirildiği dört direk, Selçukilerin devrine ait hendesi şekiller ile karışık alâimi tezyiniye yapraklarında ve muhtelif kabartmalı çiçek ve nakışlarla müzeyyen ve müzehhebdir. Yazılar kâmilten kabartmalı sülüs celisiyle tezyinatlı ve insicamlı murabbalı iki kufi hattıyla yazılmıştır. İhram murabbai kaidesinin etrafındaki EsmâiHüsneyi şamil Huvallahüllezî... Ayeti kerimesi yazılıdır. Kubbenin daimi istinadiyesini teşkil eden dört direk, aynı tarz ile müzeyyen, birçok renklerden boyalı ve müzehheptir. Gerek direklerde, gerek kubbenin dâhili sathlarında

ve duvarlarda birçok Ayet-i Kuraniye mütenazır olarak yazılmıştır. Bu nakışlar, günler geçtikçe bozularak tamir olunduğu Mevlana'nın merkadi yanında metfun Sultan Veled'in mezarının kible cihetindeki pencerenin altında geniş iki satırdan ibaret olan kitabesinin altında nakkaşın tamiri hakkında inşat eylediği iki beyit bu gün mevcut değildir”.

“1933-1934 senesinde müzenin bazı aksamı evkafça tamir olunduğu sırada Yeşil Kubbe'nin şimali garp tarafındaki köşede 3,5 metre tol ve 2,75 enindeki nakışlar ve sıvalar kâmilen dökülmüş, bu sahadaki sülüs celisiyle kufi yazılar dahi eksilmiş, nakışlar, diğer köşeler tamamen benzemek ve eski renk nakışlarını muhafaza etmek üzere keşfe ithal ettirilmiş idi. Bu eski nakışlar ve yazıları Konya'da tersim edecek bir nakkaşın mevcut olmaması dolayısıyla tarafımdan tersim ve ihzar edilmiş ve halitadan mürekkep olan boyalar dahi tarafımdan tertip olunarak nakkaşa ezdirilmiş ve bu suretle bozuk olan köşe tamamen telvin ve tezhip olunarak diğer üç köşenin nakış ve yazılarından tefrik olunamayacak bir hale getirilmiştir”(Akyurt, 1926-1934; 109).

Akyurt; hem türbenin kalem işleri hakkında kısa bilgiler vermiş hem de mevcut süslemelerin Selçuklu Dönemi'ne ait olduğunu belirtmiştir. Ancak hangi kısımların Selçuklu dönemine ait olabileceği konusunda bir görüş beyan etmemiştir. Akyurt'un bu raporu, 1926 yılında türbe süslemelerinin mevcut durumunun tespiti için çok önemlidir. Ayrıca bu güne kadar bilmediğimiz tamamlamalarında kendisi tarafından yapılmış olduğunu ifade etmesi, türbe üzerinde yapılacak çalışmalara kaynak olması bakımından dikkat çekicidir.

Konya Asar-ı Atika Müzesi 1954 yılında Müze Müdürü Mehmet Önder tarafından Mevlâna Müzesi olarak yeniden tanzim edilmiştir. Bu yıllarda türbenin kalem işi süslemelerine bir müdahalede bulunulmamıştır.

2.2. İkinci Restorasyon Çalışması

Mevlana Müzesi'nde 1982-1987 yılları arasında Erdoğan Erol'un Müze Müdürü olduğu dönemde beş yıl süren bir restorasyon çalışması yapılmıştır. Bu restorasyonda kalem işlerinde büyük değişiklikler yapılmış, nakkaş olarak Manisa'da ikamet eden Özbek asıllı Mustafa Baytal çalıştırılmıştır. Onarım; Tilavet Odası'ndan başlanarak tüm Huzur-u Pir'deki kubbelerde, duvarlarda, semahane ve mescidin kubbelerinde bulunan Konyalı Mahbub Efendi tarafından yapılmış kalem işi süslemeler raspalanmış, altından çıkan 16 ve 17. yüzyıla tarihlendirilen kalem işi süslemeler açığa çıkartılmış, sonrasında da üzerlerinden geçilerek yeniden boyanmıştır (Res.6). Yapılan çalışmalar bu güne kadar tam olarak yayınlanmamıştır. Tarafımca müze arşivinde bulunan resimlerden yararlanılarak 2003 yılında XII. Türk Sanatları Kongresi'nde bir bildiri sunulmuştur (Bakırcı, 2003). Yılmaz Önge bir makalesinde kısaca bu çalışmalardan bahsetmiş, geniş bir değerlendirme yapmamıştır (Önge, 1989; 321). Müze Müdürü Erdoğan Erol da gümüş kapı üzerinde yer alan sağır pencere açıklığının içerisinde kırık parçalar şeklinde ele geçen alçı şebekeyi tanıtan bir makale yazmıştır (Erol, 1992; 39). Daha sonra restorasyon yapılırken müzede görev yapan Fevzi Günüş türbenin kalem işleri üzerine Yüksek Lisan çalışması gerçekleştirmiştir. Tezinde; türbenin kalem işi süslemelerini anlatarak yazıların bir kısmını okumuş ancak dönem farklılıkları ile tamir kronolojisinden bahsetmemiştir (Günüş, 1987).

Müze Müdürlüğü arşivinde 1982-1987 yıllarında gerçekleştirilen onarımları gösteren bir fotoğraf albümü bulunmaktadır. Bu belgelere göre türbenin kitabesinin yer aldığı güney duvarda, doğu ve batı yönüne bakan kemerlerin duvar ile birleştiği kısımlar da, kitabesinin altındaki duvarı kaplayan düz boyalı ahşap paravanda çalışmalar yapılmıştır. Müze Müdürü Erdoğan Erol; “Benimde bulunduğum bir sohbet sırasında onarımları anlatırken müzenin iç kısımlarında yer alan barok süslemelerin hemen her yerinde raspalama yapıldı. Türbenin kalem işi süslemelerinin malakari tarzında yapılmış olmasından ve süslemelerin altından ne çıkacağını tahmin edemediğimiz için türbede çalışma yapılmadığını, çatlayan ve dökülen yerlere küçük çaplı müdahaleler yapıldığını, ahşap paravan üzerinde raspalama yapılarak ortaya çıkan geometrik motiflerin yeniden boyandığını” belirtmiştir.

2.3. Üçüncü Restorasyon Çalışması

Son yıllarda türbenin kalem işleri yoğun ziyaretçi trafiğinden, geçmiş yıllarda aldığı yağmur ve kar sularından dolayı nem durumunda artış görülmüş, duvarlardan ve kemerlerden küçük parçalar düşmeye

başlamıştır. Bu durumun önüne geçmek üzere Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün koordinasyonunda mevcut süslemelerin röleve ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından çalışmaların dikkatli yürütülmesi için Prof. Dr. Serpil Bağcı, Prof. Dr. Ahmet Çaycı, Prof. Dr. Mustafa Küçükbaşcı, Doç. Dr. Ali Fuat Baysal, Dr. Yaşar Erdemir, Mimar Hilmi Şenalp'ten oluşan bilim kurulu oluşturulmuştur. Restorasyon çalışmasını yapmak üzere Nakkaş M. Semih İrteş ve ekibi görevlendirilmiştir. Restorasyonun maddi sponsorluğunu Konya Ticaret Odası, Konya Sanayi Odası ve Konya Ticaret Borsası üstlenmiştir.

Ali Fuat Baysal'ın genel sorumluluğu üstlendiği restorasyon çalışmasına 1 Temmuz 2018 tarihinde başlanmış, 31 Mart 2019 tarihinde restorasyon çalışması tamamlanmıştır.

Bu restorasyonda çok önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Restorasyon çalışmasında öncelikle mevcut kalem işi süslemelerin boya ve renk analizleri Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Recep Karadağ'a yaptırılmıştır. Çıkan analiz sonuçlarına göre renk ve boyaların temini gerçekleştirilmiştir. İskeleler kurulduktan sonra üst örtüden başlayarak türbenin tamamındaki kalem işleri raspalanmıştır (Res.7). Raspalama işi ile mevcut süslemelerin altından II. Beyazıt zamanında Halepli Abdurrahman'ın yapmış olduğu kalem işi süslemelerin tamamı açığa çıkartılmıştır (Res.8). Bu süslemelerin altında başka bir kalem işi süsleme ile karşılaşmamıştır. Bu da bize türbenin ilk olarak II. Beyazıt zamanında kalem işleriyle tezyin edildiğini göstermiştir. Bir diğer önemli husus ise yıldız kubbenin batı tarafında damla motifinin üzerinde siyah boya ile yazılmış bir onarım kitabesinin bulunmuş olmasıdır. Bu kitabenin varlığından bu güne kadar bilim dünyasının haberi olmamıştır. Kitabede El Hac Derviş Osman Kayserili Nakkaş El Mevlevi 1173 yazılıdır (Res.9). Kitabeden anladığımıza göre II. Beyazıt zamanında yapılmış olan kalem işi süslemelerin bozulması üzerine 1759 yılında mevcut süslemeler yapılmıştır. 1759 yılında yapılan onarımda mevcut süslemelerin ana kompozisyonu korunmuş, hatlar yerinde bırakılmış, hatların arasında ve diğer süslemelerin zemininde yer alan kıvrım dallı sarmallar ve küçük bitkisel bezemelerin üzerleri yeşil, kırmızı, mavi renk boylarla yeniden boyanmış, konturları altın varakla belirlenmiştir. Kemerleri birbirine bağlayan ahşap kirişlerin üzerinde ortaya çıkartılan kumaş desenli şemse motiflerin iç kısımlarında bulunan küçük bitkisel bezemelerin üzerleri de boyanarak kapatılmıştır. Türbenin kuzey yönünde kemerlerin üzerinde yer alan geniş yazı kuşağının zemininde "Vedat - 1934" yazısı ile karşılaşmıştır. Bu yazı Akyurt'un raporunda belirttiği bilgilerle örtüşmektedir. Yazı kuşağında yer alan hatlar altın varakla, zemini de kırmızı renk ile boyanmıştır. Diğer yerlerde Malakari tekniğinde yapılmış olan yazı kuşağı burada düz olarak yazılmıştır.

Bu restorasyon çalışmasında altı adet minyatür resim ortaya çıkartılmıştır (10-11-12-13-14-15). Türbeyi taşıyan fil ayaklarının kuzey tarafında olanlarda ikişer adet, güney tarafında ise birer adet minyatür tarzında resim bulunmuştur. Bu resimlerde görülen yollar, burçlar ve mimari yapı, Alâeddin Tepesi'nde bulunan Selçuklu Sarayına ait yapılar olduğu düşünülmektedir. Baysal, resimlerin Timûri Tebriz devri özellikleri taşıdığını belirtmiştir (Baysal, 2019; 41). Resimlerde bir tepe üzerinde yer alan yollar, kaleye benzer surlu taş yapılar, kırma çatılı, kubbeli bir büyük yapı ile kıvrım dallı çiçekler, serviler, hayat ağacı motifleri resmedilmiştir. Bu resimler türbenin güney duvarında ki cennet bahçesi olduğu düşünülen resimlerle benzerlik göstermektedir.

Restorasyon çalışmalarında güney duvarının alt tarafında fil ayaklarına kadar devam eden üzeri üçgen ve altgen geometrik motiflerle çini pano gibi tasarlanmış ahşap paravan sökülüştür. Paravanın arkasındaki hatıllar duvardan 20 cm. kadar uzakta tutularak Sille Taşı'ndan yapılmış türbe duvarının hava alması sağlanmıştır. Bu uygulama ile nem sorununun da önüne geçilmiştir.

Paravan söküldükten sonra arkasında kalan güney duvarda yer yer küçük kalem işi tezyinat izine rastlanmıştır. Bu da bize paravanın 1759 yılında yapılan kalem işleri onarımı sırasında yapılmış olabileceğini göstermektedir. Paravanın çini deseni şeklinde boyanması, bu kısmın daha önceden çini ile kaplanmış olabileceğini düşündürmektedir. Oğuzoğlu ve Mülayim'in yayınladıkları 1698 tarihli belgelerde türbenin iç kısımlarının çini kaplı olduğu belirtilmiştir (Oğuzoğlu ve Mülayim, 1984; 121). Ancak çalışmalar sonunda bu alanda herhangi bir çini malzemeyle karşılaşmamıştır.

Sonuç

Mevlâna'nın vefatından sonra 1274 yılında yaptırılan türbesi Selçuklular, Karaman oğulları, Osmanlılar ve cumhuriyet döneminde pek çok onarım görmüştür. Bu onarımlar daha çok türbenin dış gövdesinde ve

çinilerinde olmuştur. Türbenin kalem işi süslemeleri ilk kez duvardaki mevcut kitabeye göre Osmanlı Padişahı II. Beyazıt döneminde Halepli Abdurrahman tarafından yapılmıştır. Kalem işi süslemeler 260 sene sonra III. Mustafa'nın saltanat yıllarında 1759 tarihinde Kayserili Nakkaş Osman tarafından onarılmıştır. Bu onarımda mevcut süslemelerin ana kompozisyonu korunarak bitkisel bezemeli çiçek motiflerinin üzerleri altın varak, mavi, yeşil, kırmızı gibi renklerle kapatılmıştır. 1933 yılında bozulan türbe süslemelerinde Yusuf Akyurt tarafından küçük çaplı tamirler yapılmış, 1982 yılında Müze Müdürlüğü tarafından başlatılan restorasyon çalışmasında da kısmen kalem işleri elden geçirilmiştir. Bu tarihten sonra her hangi bir restorasyon ve tamir işi yapılmamıştır.

2018 yılında yapılan restorasyon çalışmaları pek çok bakımdan önemlidir. Kalem işi süslemelerinin yapılmasından 260 yıl sonra III. Mustafa döneminde Kayserili Nakkaş Osman'ın yaptığı süslemeler raspalanarak tamamen kaldırılmıştır. II. Beyazıt döneminde Halepli Abdurrahman tarafından yapılmış kalem işi süslemeleri bütünüyle açığa çıkartılmıştır. Açığa çıkartılan kalem işi süslemeler enjeksiyon yoluyla sağlaştırmış, dökülen yerleri alçı ile tamamlanmıştır. Çalışmaların tamamı fotoğraflanıp, çizimleri yapılarak belgelenmiştir. II. Beyazıt döneminde yapılmış kalem işi süslemelerde kullanılmış olan bütün renklerin laboratuvarında analizleri yaptırılmış ve bu dönemde kullanılmış boyar maddeler belirlenmiştir. Çalışmanın her aşaması Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından oluşturulan Bilim Kurulu üyeleri tarafından takip edilmiştir.

Sonuç olarak 10 ay gibi kısa bir sürede tamamlanmış çalışmalarda bir restorasyon faciası yaratılmamış, yaklaşık 520 yıl önce yapılmış olan kalem işi süslemeleri açığa çıkartılarak, gelecek kuşaklara aktarılmıştır.

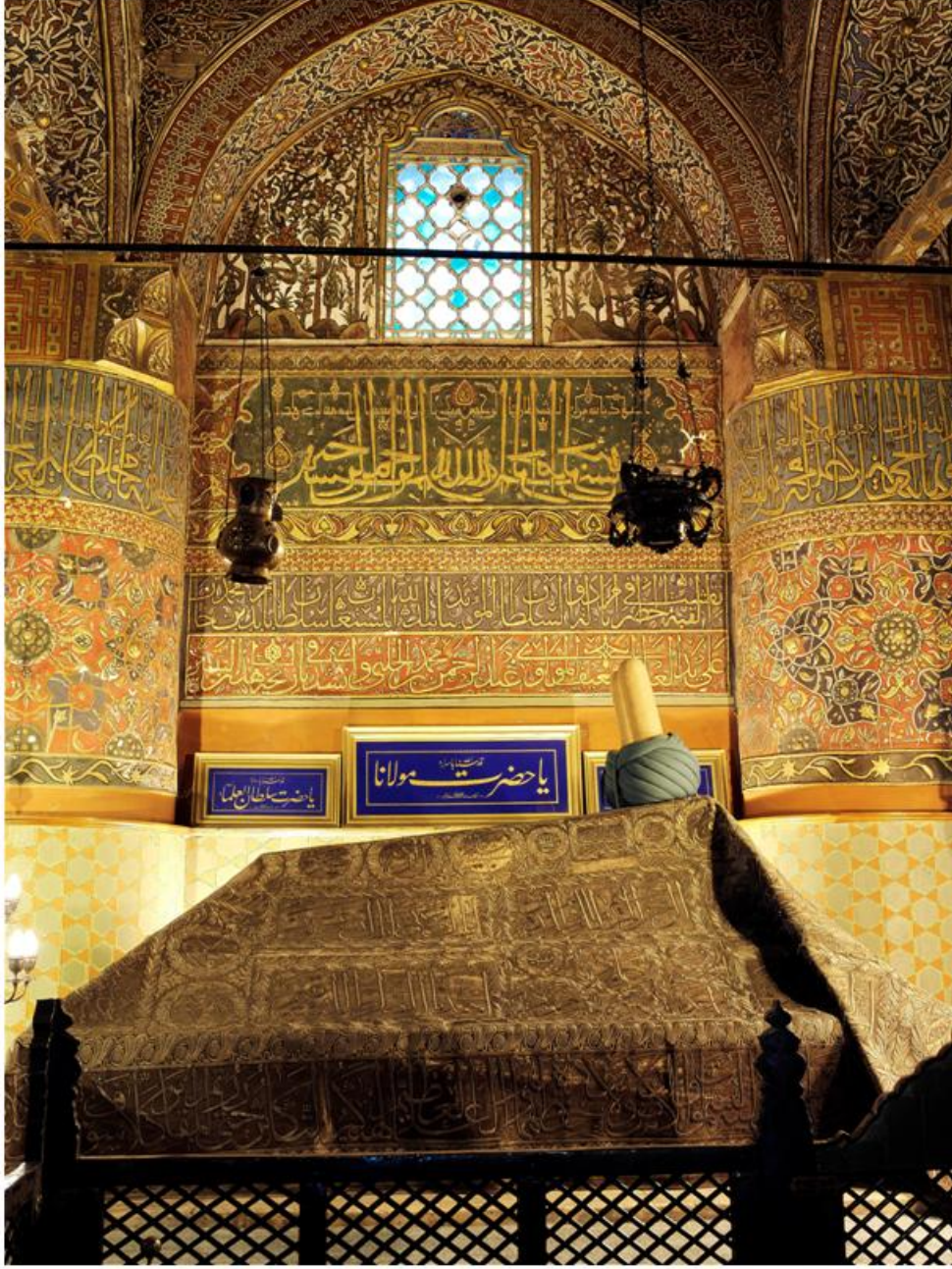
Kaynakça

- [Akyurt], Mehmet Yusuf. Konya Asarı Atika Müzesi Muhtasar Rehber, İstanbul, Konya Vilayeti Muhasebei Hususiyesi, 1930.
- Akyurt, Yusuf (1933). “*Konya Asarı Atika Müzesi 1926-1934 Seneleri Umumi Raporu*” Konya Müze Demirbaş No: 109.
- Bakırcı, Naci. Âsitane, Konya, Rumi Yayıncılık, 2007.
- Baysal, A. F. ve Sayın, A. Z. (2019). “*Restorasyon Sonrası Kubbe-i Hadra Kalem İşleri Üzerine Bir Değerlendirme*”, İstem, sayı: 33, s. 39-64.
- Eflaki, Ahmet. Ariflerin Menkıbeleri, Ankara MEB Yayınları, 1964.
- Erol, Erdoğan. (1992). “*Mevlâna Müzesi'nin Onarım Sırasında Bulunan Aydınlık Üç Alçı Pencere*” Kültür ve Sanat, sayı:15, s. 38-40.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *Mevlâna Celâleddin*, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1985.
- Günüç, F. (1987). “*Mevlana Manzumesi Kubbe-i Hadra'nın kalem işleri*”. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı.
- Haşîme-i Evrak Arşiv Defteri*. Konya Mevlana Müzesi, 1965.
- İzzet, H. (1952) “*Mevlâna Türbesinin Çini Kaplamaları ve Selçuklu Çinililiğinin Sanat ve İşçilik Özellikleri*”, Belleten XVI (64): 577-583.
- Karamağaralı, Haluk. (1964-1965). “*Mevlâna Türbesi*”, Türk Etnografya Dergisi, sayı: VII-VIII, s. 38-42.
- Konyalı, İbrahim Hakkı, Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi, Konya, Yeni Kitap Basımevi, 1964.
- Küçükdağ, Y.(1996). “*1835 Tarihli Mevlana Türbesi ve Çelebi Efendi Konağı Tamir ve İnşası Defteri*”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, sayı: 2, s. 181-207.
- Oğuzoğlu, Y. ve Mülayim, S. (1984) “*Konya Mevlana Türbesi'nin Restorasyonu ile İlgili H. 1109(1698) Tarihli Üç Belge*”, Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi, sayı: 3, s. 115-122.
- Önder, Mehmet. Mevlâna Müzesi Rehberi, İstanbul, Maarif Basımevi, 1958.
- Önge, Yılmaz.(1990) “*Konya Mevlana Dergâhında yapılan son onarımlar hakkında bazı düşünceler*”, VII. Vakıf Haftası Bildirileri (Konuşmalar ve Tebliğler), Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara, Turkey,5-7 Aralık 1989, Ankara 1990.
- Özönder, H. (1987). “*Mevlana Türbe ve Külliyesinin Tamir ve İlaveler Kronolojisi*”, Selçuklu Araştırmalar Dergisi, sayı: 2, s. 13-75.
- Şikari. Karamanoğulları Tarihi, Konya, Yeni Kitap Basımevi, 1956.
- Uzluk, Şahabettin. Mevlâna'nın Türbesi, Konya, Konya Halkevi Yayınları, 1946.

EKLER

Res. 1 K b be-i Hadrâ'nın dıştan görünüşü.

Res. 2 Hz. Mevlâna'nın Sandukası.

Res. 3 Kubbe-i Hadrâ'nın 1900 lü yıllardan görünümü.

Res. 4 Kalem işlerinin yapım kitabesi.

Res. 5 Yıldız tonoz örtünün kalem işi süslemeleri.

Res. 6 Mahbup Efendinin yapmış olduğu süslemelerin altından çıkan kalem işleri.

Res. 7 Raspalanan kalem işleri

Res. 8 Raspalanan kalem işi süslemeler

Res. 9 Kayserili Nakkaş Derviş Osman yazılı kitabe.

Res. 10 Açığa çıkartılan minyatür resim.

Res. 11 Açığa çıkartılan minyatür resim

Res. 12 Kuzey doğu fil ayağındaki minyatür resim.

Res. 13 Güney batı fil ayağındaki minyatür resim.

Res. 14 Güney doğu fil ayağındaki minyatür resim

Res. 15 Karşılıklı iki minyatür resim.